

CÜVEYNÎ VE MOĞOL MEZALİMİ

Abdülkadir DONUK*

Özet

1206 tarihinde Cengiz Han'ın Büyük Kurultay'da bütün Moğol kabileleri birliği başkanı, diğer bir ifadeyle Moğol Han'ı seçilmesinin akabinde hakimiyet alanını Batı topraklarına yönelten Moğollar, kısa zamanda önce Harzemşahlar'ı akabinde ise Anadolu'da ve Karadeniz'in Kuzeyi'nde kurulan devletleri hakimiyetlerine almışlardır. Bu mücadeleler sırasında Moğolların acımasızlıkları bazı tarihçiler tarafından tarihe not düşülmüştür. Biz makalemizde bu tarihçilerden biri olan Cüveynî'nin Moğollar hakkında tarihe düşüğü notları sizlere açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Han, Moğol, Cüveynî, Tarih-i Cihângüşâ, Mezalim

Atâ Melik Cüveynî 1226 yılında doğdu. Cüveynî, çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir tahsil gördükten sonra, 17-18 yaşlarında iken Moğolların İran, Horasan, Irak ve Azerbaycan umumî valisi Emir Argun'un özel kâtipleri arasına girmeyi başarmıştır. Emir Argun 1243-1256 yılları arasında Moğolların başşehri Karakorum'a yaptığı birçok resmî ziyarette, Cüveynî'yi de beraberinde götürmüştür. 1256'da Moğol Han'ı Hülagü'nun (1256-1265) hizmetine girdi. Hülagü'nun meşhur Alamut kalesini zaptında yanında idi ve buranın kütüphanesi ile rasathanesinin yok olmasını önledi, ancak İsmailî'ye mezhebine âit bütün eserleri yakırdı.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Hülagü'nun 1258 yılında Bağdad'ı yakıp yıktığı yılda Cüveynî hep yanında idi. 1259'da kendisine bütün Irak-ı Arab ve Huzistan eyaletlerinin idaresi verildi. Hülagü'nun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Abaka Han (1265-1282) devrinde aynı görevine devam etti ve Bağdad'ı 24 yıl yönetti. Abaka Han'ın ölümü üzerine, onun yerine geçen Ahmed Teküder zamanında da görevine devam eden Cüveynî, İlhanlılar devrinin seçkin devlet adamlarından olup, aynı zamanda tarihçiliği ile de tanınmıştır.

Cüveynî 1283 yılında vefat etmiştir.

Cüveynî'nin en önemli eseri "Târih-i Cihângüşâ"dır. Eser ihtiva ettiği zengin tarihi ve içtimaî bilgiler itibariyle de Moğol tarihinin birinci derecedeki ana kaynaklarından birdir¹.

Cüveynî eserinde Moğol örf ve âdetlerini; Cengiz Han Yasası'nı; Cengiz'in ortaya çıkışını; Uygurların tarih ve inançlarını; Cengiz Han'ın fetihlerini, yıkımlarını ve zalimce yaptığı katliamlarını; Cengiz Han'ın oğlu Ögeday Kaan'ın ve oğlu Güyük Han ve diğer iki oğlu Cuci ile Çağatay devirlerini; Cin Timur, Emir Argun gibi Moğol emirlerinin ve şehzadelerinin yaptıkları işleri; Mengü Kaan'ın tahta çıkışını; Hülâgü'nun İran'a gelişini faaliyetlerini; Abaka ve Ahmed Teküder zamanlarında meydana gelen önemli olayları ve husûsiyle Moğolların ele geçirdikleri kavimlere nasıl katliamlar yapıldığına dair geniş yer verilmiştir².

Esas konuya girmeden önce, neden, Moğol mezâlimini Cüveynî'ye dayanarak anlatmak ihtiyacını duymamızın sebebini kısaca izah etmek istiyoruz.

Ülkemizde ve tarihe meraklı kişiler sayısı az olsa da bazı tarihçiler hâlâ Moğolları ve Cengiz Han'ı Türk kabul etmek sevdasından vazgeçmemektedirler. O devir ana kaynaklarında her şey açık ve seçik belirtilmesine, yâni, Cengiz (Temuçin) Han'ın 7 değil 14 göbek Moğol olduğu gösterilmesine ve yine ana kaynaklarda kurduğu siyasi teşekküle "Moğol Devleti" denilmesine rağmen, onların Türk olduğunu söylemek ilim ahlâkına sığmaz. İstanbul

¹ Tafsilat için bk. M.Fuat Köprülü, "Cüveynî", *IA*, III, s. 249-255; D. Bilgin, "Cüveynî", *DİA* VIII, s. 140 vd.

² Alaaddin Ata Melik Cüveynî/Türk. trc. Mürsel Öztürk/, *Târih-i Cihangüşa*, Ankara, 1998, (Kültür Bakanlığı Yayını), s. 58 vd (bundan sonra Cüveynî, *Tarih-i Cihângüşâ* şeklinde kısaltılacaktır).

Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü ve Eski Türk Dili uzmanı Osman F. Sertkaya, 7-8 Aralık 2006'da düzenlenen "Cengiz Han ve Mirasçıları" adlı toplantıda Cengiz Han ve Moğolların Türklükle hiçbir alakasının olmadığını açıkça ilan etmiştir. Buna rağmen maalesef bazı meslektaşlarımız aradan 800 yıl geçtikten sonra Cengiz Han'ın 1206 yılında kurduğu devlete "*Moğol-Türk İmparatorluğu*" veya "*Türk-Moğol İmparatorluğu*" denilmelidir, ifadesini kullanmaktadırlar. Hatırlanacağı üzere, bu sıfatlar ülkemizde 80 yıldır söylene gelmiş, hattâ tarih kitaplarında da aynen yer almıştır.

Vaktiyle bu görüşe karşı çıkmış hocaların sorduğu şu suali, bir defa daha sormuş olalım:

"Cengiz Han ve evlatları, kurdukları devlete, devletimizin adı "*Türk-Moğol İmparatorluğudur*" demişler midir? Bundan sonra bize Moğol değil "*Türk-Moğol*" diyeceksiniz diye Cengiz Han Yasası'na madde mi koydurtmuştur?

Moğollar Çin'i de ele geçirdiler. Çinliler kendi devletlerine "*Çin-Moğol*" veya "*Moğol-Çin*" adını verdiler mi? Aynı durumu Ruslar, Tibetliler, İranlılar vb. için de düşünebilir miyiz?

İlmi hakikatler dışına çıkarak her yönü ile Türk'ten ayrı olan Moğolları Türk kabul etmenin mantığını anlamak mümkün değil. 14. asrın ortalarından itibaren bazı bölgelerde İslamlaşan ve Türkleşen Moğolların (Özbekler gibi) varlığı esas konumuzun dışında değerlendirilmelidir.

Bilindiği üzere, tarihî kaynakların bildirdiğine göre, zalimlikleri ve yıkıcılığı ile tanınan Moğollar, gittikleri yerlerde taş üstünde taş bırakmamacasına her yeri yakıp yıkmışlardır. Moğolların başta İç Asya, Türkistan, Çin olmak üzere Harezmi, Horasan, Afganistan, İran, Irak, Azerbaycan, Rusya, Avrupa'nın yarısı, Doğu Anadolu ve Suriye'de yaptığı tahribat ve verdiği zayıflık asırlarca sonra da tasvir edilmiştir.

F. Köprülü üstadın belirttiği gibi, Moğol istilasının hakiki mahiyetini ilk defa ortaya koyan W. Barthold'dur³. Ülkemizde de bu konuyu sırasıyla O. Turan⁴, İ. Kafesoğlu⁵, F.Sümer⁶ ve A. Donuk⁷ ele almıştır.

Moğol mezalimini en iyisi bir Moğol olan, hem de olayları bizzat görek yaşayan Atâ Melik Cüveynî'den okuyalım:

"... Fenakent emiri İletgü Melik teslim olmak için adamlarıyla birlikte şehrin dışına çıktı. Moğollar sanatkâr, tabip ve gençleri bir yana ayırıp, diğerlerini bazılarını kılıçla, bazılarını da ok yağmuruna tutarak katlettiler..."⁸.

"... Horasan ve Irak'ta her şehir ve köy, birkaç kere yağmalanmış olduğu için yıllarca felaketin izlerini taşımış, hâlâ da taşımaktadır. Bu iki bölge nüfusunun kıyamet gününe kadar eskisinin onda birine ulaşmaz. Şimdi, harabeler ve viran evler burada meydana gelen olaylara şahitlik etmektedir"⁹.

Buhara'nın işgali:

"Cengiz Han, atını Ulu câminin önüne doğru sürerek mihrabın önünde durdu. Oğlu Tuli de attan inip minbere çıktı... Şehirde bulunan çalgıcıları ve şarkıcıları orada (câmide) hazır ettiler. Şarap kadehleri dolup boşalmaya başladı. Moğollar da kendi geleneklerine uyarak, şarkı söyleyip, bağırıp çağırdılar. İmamları, şeyhleri, âlimleri ve din büyüklerini ahırlarda atların ve katırların bakımı için görevlendirdiler. Câmide Kur'ân-ı Kerim'i atlarının ayakları arasında parçaladılar.

³ W. Barthold - M. F. Köprülü, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Ankara, 1977², s. 184.

⁴ O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984², s. 403-650; Aynı yazar, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul, 1969, s. 399-420.

⁵ İ. Kafesoğlu, *Harezmşahlar Devleti Tarihi*, Ankara 1956, s. 223-285; aynı yazar, "Selçuklular", *IA*, X, s. İstanbul 1980, s. 353-416; aynı yazar, "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi" *Tarih Dergisi*, Sayı 8, 1953, s. 105-136.

⁶ F. Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara, 1972², s. 156 vd.; Aynı yazar, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara, 1969, s. 1-147.

⁷ A. Donuk, "Âl-i Cengiz Oyunu", *Türk Yurdu* 14, Mart 1988, s. 19-23 (bundan sonra Donuk, *Türk Yurdu* 14 şeklinde kısaltılacaktır).

⁸ Cüveynî *Tarih-i Cihângüşû*, s. 126.

⁹ *A.g.e.*, s. 129 vd.

Şehir ateşe verildi. Yapıların çoğu ahşap olduğundan şehir birkaç gün içinde yandı. Halkı hisarın içine sürdüler. Orası dışarıdan atılan yanıcı maddeler ile bir tandıra döndü... Kanglı kavminden hiçbirini sağ bırakmadılar. 30 binden fazla ölü sayıldı. Herkesi köle yaptılar. Şehri ve kaleyi yıkıp yerle bir ettiler. Şehrin yeri boş bir arsa şeklini aldı. Bu savaştan sonra Buhara'dan ayrılıp Horasan'a gelmiş olan birinden Buhara'nın durumunu sordukları zaman şöyle demiş; Geldiler, yıktılar, yaktılar, öldürdüler, götürdüler ve gittiler"¹⁰.

Semerkant'ın işgali:

"... Şehre giren Moğollar gece gündüz şehri yağmaladılar. Kadın erkek herkesi yüz kişilik gruplara ayırarak şehrin dışında bulunan boş alana sürdüler. Yağmalamaya ve öldürmeye devam ettiler. İç hisarda bulunan câminin üzerine nefis dökerek ateşe verdiler. Câmî ve câmide bulunanların hepsi dünya ateşiyle yanıp ahiret suyu ile yıkandı. Güneş batıncaya kadar Türklerin hayat güneşlerini batırdılar. 30 bin kadar insan Moğolların adam öldürme şehvetinin kurbanı oldular"¹¹.

Harezmlilerin işgali:

"... Moğol süvarileri pusudan çıkıp Harezmlilerin üzerine atıldılar. Çobanı olmayan bir koyun sürüsüne dalan aç kurtlar gibi hepsini öldürdüler. Moğol askerlerinin şehre geldiğini gören Harezmliler kaleden çıkıp onları karşıladılar. Şiddetli bir savaş başladı. Akşama kadar devam eden savaşta yüz bine yakın adam ölüp toprağa serildi...

Moğol adetleri olduğu üzere bazen vaatlerde bulunarak, bazen de tehdit ederek her yönden kaleye saldırdılar. Gök gibi gürleyerek ellerine geçirdikleri şeylerle hendekleri doldurup kale duvarlarını yıkmaya başladılar. Şehir halkı evlere ve sığınaklara çekilmişlerdi. O sırada Moğollar evlerin üzerine kovalarla nefis döküp her tarafı ateşe verdiler. Dışarı çıkmış olan halkın üzerine oklarla ve mancınıklarla felâket yağdırdılar... kısa zamanda üstünlüğü ele geçiren Moğollar, şehre girerek ev ev, mahalle mahalle her tarafı yıkıp karşılarına

¹⁰ A.g.e., s. 126.

¹¹ A.g.e., s. 144 vd.

çıkanları öldürdüler. Kadınları ve küçük çocukları köle yapıp esir aldılar. Geri kalanları öldürmeleri için askerlerin eline verdiler. Katliamdan sonra Moğol askerleri şehre girip yağma ettiler. Ayakta kalan evleri de yıktılar. Harezm, çakalların gezindiği, baykuş ve kargaların yuva yaptığı bir yer oldu. Evleri ve köşkleri viraneye, gül bahçeleri çöplüğe, birer mimari şaheseri olan sarayları taş ve toprak yığınlarına dönüştü... velhasıl Moğollar, Harezm'de, yağmalamadan, kan dökmekten ve ırza tecavüzdten usandıktan sonra ganimetleri paylaşıp döndüler. Dönüş yolunda Ceyhun kıyısında Kelif şehri de Harezm'in uğradığı musibete mâruz kaldı. Öldürme ve yağmada tıpkı Harezm'e yaptıklarını yaptılar"¹².

Tirmiz'in işgali:

"Tirmizliler, Cengiz Han'a boyun eğmeyi reddederek karşı koymaya karar verdiler. Savaş 11 gün ve gece devam etti. Sonunda Moğollar şehri ele geçirdiler. Halkı şehrin dışına çıkarıp askerlerin eline verdiler. Esirlerin tamamını katlettiler. İşlerini bitirdikten sonra yaşlı bir kadına rastladılar. Yaşlı kadın onlara, canımı bağışlarsanız büyük bir incim var size onu veririm dedi. Yerini sorduklarında, yuttum, demesi üzerine kadının karnını yarıp orada birkaç tane inci bulunca bütün ölülerin karnını yardılar. Yağma etme ve öldürme işi bitince Cengiz Han, kışı geçirmek üzere Kongurt ve Şuman taraflarına gitti. Vurup kırarak, yakıp yıkarak o bölgelerde de kendine karşı koyabilecek kimse bırakmadı"¹³.

Belh'in işgali:

"Belh şehrine gelen Cengiz Han şehir halkı teslim olmasına rağmen, küçükten büyüğe, gençten yaşlıya kadar herkesi boş alana çıkardılar. Moğolların adetine göre, onları yüzlük ve binlik guruplara ayırarak hepsini kılıçtan geçirdiler. Kurtlar diğer yırtıcılar da; Kartallar Akbabalar da ölümler sofrasının misafiri oldular. Bahçeleri ateşe verdiler. Kalenin duvarlarını, burçlarını ve sarayları yerle bir ettiler. Cengiz Han Peşaverd'den dönerken tekrar Belh'e

¹² a.g.e, s. 146-150.

¹³ a.g.e, s. 150.

uğradı, daha önce kıyıya köşeye saklanarak canlarını kurtarmış olanları da yakalayıp öldürttü"¹⁴.

Tâlekan'ın işgali:

"Belh'ten ayrılan Cengiz Han, Telekan şehrini kuşattı. Çok şiddetli bir savaş oldu. Sonunda Moğollar Telekan'ı alarak orada hiçbir canlı bırakmadılar. Kaleleri ve surları, evleri ve sarayları yerle bir ettiler... Cengiz Han yolunun üzerindeki Kerzevan şehrinin halkına da aynı muameleyi yapıp, ölüm şerbeti içirdi"¹⁵.

Bamiyan'ın işgali:

"Cengiz Han 1221 yılında Bamiyan'a geldi. Savaş başladı. Bu sırada bir okun Cengiz'in en çok sevdiği Çağatay'ın oğullarının birinin canını alması üzerine Cengiz Han hiç vakit geçirmeden orayı almalarını emretti. Bamiyan ele geçirilince Cengiz Han'ın fermanı üzerine hiç esir almadılar. İnsan, hayvan canlı ne varsa öldürdüler. Hattâ anaların karnındaki çocukların bile canlarına kıydılar. Daha sonra Cengiz Han oraya yerleşmeyi ve orada şehir kurmayı yasakladı. Oraya kötü köy manasına gelen Mavu Balıg adını koydu"¹⁶.

Cengiz Han'ın Celâleddin Harezmsâh'ın Askerlerini Katli:

"Sind nehri civarında zor durumda kalan Sultan Celâleddin nehre atlayarak kaçtı. Bundan sonra Cengiz Han, Sultan Celâleddin'in hayatta kalan askerlerinin hepsini kılıçtan geçirdiler. Kalanlarını ve çocuklarını esir aldılar. Erkeklerin hepsini süt emenlere varıncaya kadar öldürdüler"¹⁷.

¹⁴ a.g.e, s. 151 vd.

¹⁵ a.g.e, s. 152 vd.

¹⁶ a.g.e, s. 153.

¹⁷ a.g.e, s. 154.

Gazne'nin işgali:

"Gazne şehrine gelen Cengiz Han, sayı için halkın tamamını şehrin dışına çıkarttı. Sanatkârları ayırarak geri kalanları katlettiler. Kaleyi ve surları yaktılar"¹⁸.

Bu arada Cengiz Han esir olarak kendine hizmet eden Hintlilerin hepsini de öldürttü. Sabaha kadar o zavallıların hiçbirini sağ bırakmadılar¹⁹.

Sultan Celâleddin'i arayan Moğol kumandanlarından Cebe ve Sübitay yollarının üzerindeki Zave kalesine girerek, şehirde hiçbir canlı bırakmadılar²⁰.

Tus şehrini ele geçiren Moğol kumandanı Sübitay, şehri ve etrafından bulunan yerleşim yerlerini yakıp yıkmakta ve katliamda bulunmakta aşırıya kaçtılar. Sübitay Habuşan'da da çok sayıda cana kıydı. Diğer kumandan Cebe de, Mazenderan'da bilhassa Amul'da çok sayıda adam öldürdü. Daha sonra sırasıyla Damgan ve Simnan'da katliamlar yapan Moğollar, Irak'ın şehirlerini ve köylerini yakıp yağmaladılar, halkını katlettiler. Oradan Erdebil'e geçip yağma ve katliama devam ettiler. Tebriz, Meraga ve Nahcivan'ı alıp, halkını katlettiler²¹.

Merv'in işgali:

"Cengiz Han oğlu Tuli'yi Horasan'ın fethine görevlendirdi. Merv'de Horasan'ın en önemli şehrinden bir tanesidir. Nüfusunun sayısı, Nisan yağmurunun damlalarıyla boy ölçüştürdü. Merv şehri ve idarecileri teslim oldular. Moğollar halkı sahraya çıkardılar. Sonra kadınları erkekten ayırdılar. Kız kardeşleri erkek kardeşlerden, çocukları analarının kucağından aldılar. Bakire kızlara tecavüz ederek anaların babaların yüreğini dağladılar. Halkı ister çocuk ister kadın olsun, kılıçtan geçirdiler. Kadın erkek kimseyi sağ bırakmadılar. Akşama kadar o kadar öldürdüler ki, dağlar ve sahra azizlerin kanıyla doldu.

¹⁸ a.g.e, s. 155.

¹⁹ a.g.e, s. 155.

²⁰ a.g.e, s. 158.

²¹ a.g.e, s. 159 vd.

Tuli'nin emri üzerine kaleyi ve surları yerle bir ettiler. Câmiyi de ateşe verdiler. Moğol ordusu Merv'e daha sonra tekrar gelerek, kıyıda köşede saklanmış olan beş bin kişiyi boş alana topladılar ve hepsini öteki dünyaya gönderdiler. Birbiri arkasından Merv'e gelen üçüncü Moğol ordusu da, sağ buldukları herkesin hayat damarlarını kesip ölüm şerbetini içirdiler.

Din ve devlet büyüklerinden Seyyid İzzeddin Nassabe, yanına aldığı bir grupla on altı gün on altı gece öldürülenleri saydı. Bunların, sayısı, gizli yerlerde ve şehrin uzak bölgelerinde öldürülenlerden başka, bir milyon üç yüz binden fazlaydı²².

Merv'de yapılan katliam bununla da kalmadı. Merv'e yeniden gelen Moğollar, müminleri yularlı develer gibi onar onar, yirmişer yirmişer bağladılar ve hepsini kan gölüne attılar. Sarayların, evlerin, mescitlerin ve ibadethanelerin çoğunu yıktılar. Moğollar saklandığı yerde olanları çıkartmak için ezan okuttular. Ezan sesini duyan halk saklandığı yerden dışarı fırladı. Teker teker yakalanan halk, medresenin damından atılarak öldürüldü. Bu iş kırk bir gün sürdü.

Uzun bir müddet sonra tekrar Merv'e gelen Moğollar, çeşitli yerlerden buraya gelmiş olan insanları acımasızca katlettiler. On yıldan uzun bir süre Merv'de on, on iki Hintli'den başka kimse yaşamadı²³.

Nişabur işgali:

"1220 yılında Nişabur'a gelmeden önce Moğollar Sebzevar halkının tamamını katlettiler. Öldürülüp toprağa verilen insanların sayısı yetmiş binden fazlaydı. Nikan ve Kar halkının hepsini yakalayıp kılıçtan geçirdiler.

1221 yılında Tuli, Nişabur'a saldırdı. Şiddetli savaş sonunda şehre giren Moğollar, Cengiz Han'ın damadı Togacar'ın intikamını da almak için şehirde kedi ve köpek dahil hiçbir canlı bırakmadılar. Hatta Cengiz Han'ın kızı, ordusuyla gelip canlı kalmış olan herkesin hayatına son verdi. Öldürdükleri insanların başlarını keserek erkeklerinkini, kadınlarinkini ve çocuklarinkini ayrı ayrı yere yığıdılar. Moğollar insanların göğüslerini parçalayarak onlarla

²² a.g.e, s. 161-170.

²³ a.g.e, s. 170-173.

böceklere ve kurtlara ziyafet çektiler. Nazlı bedenlerin etiyle kartallara bayram yaptırdılar. Ay yüzlülerin gerdanlarıyla akbabalara yiyecek savurdular. Nişabur tamamen yıkıldı, evler saraylar yerle bir oldu"²⁴.

Ögeday'ın Çin Seferi:

"Kağan olduktan sonra Çin üzerine yürüyen Ögeday Kağan, yapılan savaşta Çinlileri yendi daha sonra öldürülenlerin sağ kulağını kesip bir yere yığıdılar ve kulaklarından büyük bir tepe meydana getirdiler. Her yeri yıkıp yağmaladılar"²⁵.

Daha sonra tahta çıkan Güyük Kağan'ın heybetinden ve kuvvetinin korkusundan muhalifleri 'yerin altına bir tünel veya gökyüzüne uzanan bir merdiven' aradılar"²⁶.

Ögeday Kağan'ın emri üzerine Batu'ya bağlı birlikler önce Bulgar şehrini ele geçirdiler. Halkını öldürdüler. Daha sonra Mekes şehrini kuşattılar. Birkaç gün sonra şehrin adından başka bir şey kalmadı. Öldürülenlerin sayımını yapmak için erkeklerin kulağını kesip bir yere yığıdılar. İki yüz yetmiş bin kulak saydılar"²⁷.

İşte olayları görerek yaşayan Cüveynî'nin anlattığı Moğol mezalimi.

Vaktiyle Moğol mezalimini özetlemeye çalıştığımız '*Âl-i Cengiz Oyunu*' adlı makalemizin sonunu şöyle bitirmiş idik:

"Bırakınız Moğolların savaş zamanında yaptıkları katliamları, barış zamanında dahi uyguladıkları cezalara bir göz atarsak, bunların nasıl bir kavim oldukları açıkça ortaya çıkar. Şöyle ki: kafa uçurmak, vücuttan kesilen et parçalarını cezaya çarptırılanların ağzına tıkmak, ağza taş sokmak, idam mahkumunu vahşi hayvanlara ve köpeklere atmak, mahkumu kızgın güneşte bırakarak, küçücük kurt ve solucanların kemirip yemeleri için leşle birlikte asıp bırakmak, ateşte yakmak, ateşte veya yağ içinde kızartmak, eritilmiş altını boğaza akıtmak vb.

²⁴ a.g.e, s. 174-180.

²⁵ a.g.e, s. 188-190.

²⁶ a.g.e, s. 234.

²⁷ a.g.e, s. 240 vd.

CÜVEYNİ VE MOĞOL MEZALIMI

Ayrıca cesetlere karşı başka türlü hareketlerde de bulunulmuştur. İdam emrinin yerine getirildiğinin alâmeti olmak üzere cesetlerin kafaları kesilerek hükümdara gönderilir, kelle bir mızrağın ucuna takılır, ya şehir surlarına veya atların ayaklarının altına fırlatılırdı. Bunun gibi idam edilenin kol ve ayaklarını memleketin her tarafına göndermek âdeti de mevcuttu. Çin'de Kubilay zamanında ölenlerin cesetleri mezardan çıkarılır ve sonradan asılırdı²⁸.

Şimdi bir defa daha soralım: tarihin gerçek 'barbar' kavimlerinden biri kabul edilen Moğolların yaptıkları bu mezalimleri, Türkler hangi millete tatbik etmişlerdir? Teslim olmuş insanları Türkler hiç kılıçtan geçirmiş midir? Türkler savaş meydanında olsa dahi hamile kadını karnındaki çocuğu ile beraber nerede katletmişlerdir? Türkler nerede ve ne zaman ele geçirdiği şehri dümdüz hâle getirmişlerdir? Türk'ün adaleti, insan sevgisi, Allah korkusu ile Moğolların kana doymaz vahşiyâne tutumlarını mukayese etmek mümkün mü? Moğolların hâlâ Türk olduğunu iddia edenlerin kaynakları ve sahanın uzmanlarının ulaştığı sonuçları bir kere daha dikkatle ve objektif olarak değerlendirmelerini tavsiye ederiz²⁹.

Abstract

CÜVEYNİ AND MONGOL CRUELTY

Following the Great Convention (Büyük Kurultay) where Ghingis Khan was chosen as Mongol Khan in 1206, Mongol Empire began to respectively invade, within a short period of time, the territories of Khwarezmshahs, and the states situated in Anatolia as well as in the North of Black Sea. During this struggle, the cruelty of Mongols was noticed by some historians. This paper aims at explaining some of the notes which certain historians vigorously mentioned.

Keywords: Chingis Khan, Mongol, Cuveyni, Tarih-i Cihângüşâ, Cruelty

²⁸ Donuk, *Türk Yurdu* 14, s. 23.

²⁹ a.g.m, s. 23.

